

Din Sosyolojisinde Güncel Konular

Editörler

Emine ÖZTÜRK

Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD Başkanı

Salih AYDEMİR

Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD

© Copyright 2026

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Yayınevi'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kâğıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-362-210-7	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Din Sosyolojisinde Güncel Konular	47518
Editörler	Baskı ve Cilt
Emine ÖZTÜRK ORCID iD: 0000-0003-2127-7431	Vadi Matbaacılık
Salih AYDEMİR ORCID iD: 0000-0002-5844-3774	Bisac Code SOC039000
Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN	DOI 10.37609/akya.4326

Kütüphane Kimlik Kartı
Din Sosyolojisinde Güncel Konular / ed. Emine Öztürk, Salih Aydemir.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2026.
154 s. : tablo, şekil ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253622107

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Yayınevi

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Akademisyen Yayınevi yöneticileri, yaklaşık 38 yıllık yayın tecrübesini, kendi tüzel kişiliklerine aktararak uzun zamandan beri, ticarî faaliyetlerini sürdürmektedir. Anılan süre içinde, başta sağlık ve sosyal bilimler, kültürel ve sanatsal konular dahil 4000’i aşkın kitabı yayımlamanın gururu içindedir. Uluslararası yayınevi olmanın alt yapısını tamamlayan Akademisyen, Türkçe ve yabancı dillerde yayın yapmanın yanında, küresel bir marka yaratmanın peşindedir.

Bilimsel ve düşünsel çalışmaların kalıcı belgeleri sayılan kitaplar, bilgi kayıt ortamı olarak yüzlerce yılın tanıklarındır. Matbaanın icadıyla varoluşunu sağlam temellere oturtan kitabın geleceği, her ne kadar yeni buluşların yörüngesine taşınmış olsa da, daha uzun süre hayatımızda yer edineceği muhakkaktır.

Akademisyen Yayınevi, kendi adını taşıyan **“Bilimsel Araştırmalar Kitabı”** serisiyle Türkçe ve İngilizce olarak, uluslararası nitelik ve nicelikte, kitap yayımlama sürecini başlatmış bulunmaktadır. Her yıl Güz ve Bahar aylarında gerçekleşecek olan yayımlama süreci, tematik alt başlıklarla devam edecektir. Bu süreci destekleyen tüm hocalarımıza ve arka planda yer alan herkese teşekkür borçluyuz.

Akademisyen Yayınevi A.Ş.

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Üç Semavî Dinde İkonografi, Peygamberlik ve Kutsal Tasavvuru: Tigran Honents Freskleri Üzerinden Din Sosyolojisi Temelli Karşılaştırmalı Bir İnceleme.....	1
	<i>Emine ÖZTÜRK</i> <i>Vedat AKÇAYÖZ</i>	
Bölüm 2	Yeni Dinî Hareketlerin Sosyolojik Analizi: Modernlik, Küreselleşme Bağlamında Bir İnceleme	17
	<i>Emine ÖZTÜRK</i> <i>Salih AYDEMİR</i>	
Bölüm 3	İnancın Geometrisi: Dijital Cemaatlerin Topolojik Analizi ve Ağ Temelli Dindarlık	41
	<i>Bekir EMİROĞLU</i> <i>Ümit SARP</i>	
Bölüm 4	Reşat Nuri Güntekin ve Peyami Safa'nın Romanlarında Dil, Din ve Toplumsal Değişme: Karşılaştırmalı Sosyolojik Bir İnceleme	57
	<i>Sadagat ABBASOVA</i> <i>Emine ÖZTÜRK</i>	
Bölüm 5	Genç Kuşaklarda Dindarlık, Maneviyat ve Sekülerleşmenin Yeni Biçimleri: Teorik ve Sosyolojik Bir İnceleme	81
	<i>Salih AYDEMİR</i> <i>Emine ÖZTÜRK</i>	
Bölüm 6	Dijitalleşme ve Yapay Zekâ Çağında Dinî Otoritenin Dönüşümü: Sosyal Medya Vaizleri Üzerinden Teorik Bir İnceleme	109
	<i>Niyazi AKYÜZ</i> <i>Emine ÖZTÜRK</i>	
Bölüm 7	Dinî Anlatılar: “Narrative Identity” ve Kimlik İnşası.....	133
	<i>Mehmet Ozan AHNAS</i>	

YAZARLAR

Doç. Dr. Sadagat ABBASOVA

Lenkeran Devlet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ozan AHNAS

Mardin Artuklu Üniversitesi, İlahiyat

Fakültesi, Din Sosyolojisi AD

Vedat AKÇAYÖZ

Araştırmacı Yazar

Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din

Sosyolojisi AD

Doç. Dr. Salih Aydemir

Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi İlahiyat

Fakültesi, Din Sosyolojisi AD

Doç. Dr. Bekir EMİROĞLU

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İlahiyat

Fakültesi, Din Sosyolojisi AD

Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK

Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din

Sosyolojisi AD Başkanı

Öğr. Gör. Dr. Ümit SARP

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Bölüm 1

ÜÇ SEMAVÎ DİNDE İKONOĞRAFI, PEYGAMBERLİK VE KUTSAL TASAVVURU: TİGRAN HONENTS FRESKLERİ ÜZERİNDEN DİN SOSYOLOJİSİ TEMELLİ KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

Emine ÖZTÜRK¹
Vedat AKÇAYÖZ²

GİRİŞ

Bu çalışma, Ani’de bulunan Tigran Honents Kilisesi fresklerini merkez alarak Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’ın ikonografiye, peygamberlik anlayışına ve kutsal tasavvuruna yönelik yaklaşımlarını din sosyolojisi perspektifinden incelemektedir. Özellikle XIII. yüzyıl Ani’inde ortaya çıkan fresk programı; yalnızca bir sanat üretimi değil, aynı zamanda kolektif dinî hafızanın, siyasal meşruiyetin ve kutsal algısının görsel bir tezahürü olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada Durkheim’in kutsal–profan ayrımı, Weber’in karizmatik otorite yaklaşımı ve Berger’in kutsal kozmos teorisi temel alınarak üç semavî dinin görsel temsil anlayışları karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak Yahudilik ve İslam’ın kutsal aşkınlaştıran ve tasvir konusunda mesafeli yaklaşımı ile Hristiyanlığın özellikle enkarnasyon öğretisi doğrultusunda ikonografiye meşrulaştıran yaklaşımı arasında önemli farklılıklar bulunduğu görülmüştür. Buna karşılık üç dinin de peygamberleri kutsal tarihin taşıyıcı figürleri olarak merkeze yerleştirdiği anlaşılmıştır.

İnsanlık tarihi boyunca din, yalnızca inanç sistemi değil; aynı zamanda toplumların kimlik, hafıza ve kültür üretim süreçlerini belirleyen temel kurumlardan biri olmuştur. Dinî semboller, ritüeller ve kutsal anlatılar ise bu kolektif yapının görünür hâle geldiği alanları oluşturur. Özellikle ikonografi, kutsalın görsel dile dönüşmesi bakımından din sosyolojisinin en önemli inceleme alanlarından biridir.

¹ Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD Başkanı, ozturkemine25@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2127-7431

² Araştırmacı Yazar vedatakcayoz.net,

KAYNAKLAR

- Agathangelos. (1976). *History of the Armenians* (R. W. Thomson, Trans.). Albany, NY: State University of New York Press.
- Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berger, P. L. (1967). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. New York, NY: Anchor Books.
- Brown, R. E. (1993). *The birth of the Messiah: A commentary on the infancy narratives in Matthew and Luke*. New York, NY: Doubleday.
- Burckhardt, T. (1976). *Art of Islam: Language and meaning*. London: World of Islam Festival Publishing Company.
- Durkheim, É. (1912). *Les formes élémentaires de la vie religieuse*. Paris: Félix Alcan.
- Durkheim, É. (1912). *The elementary forms of religious life*. Paris: Alcan.
- Grabar, A. (1968). *Christian iconography: A study of its origins*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Grabar, O. (1973). *The formation of Islamic art*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Gül, M. (2018). *Ani Tigran Honents Kilisesi duvar resimleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaman, H., Çağrı, M., Dönmez, İ. K., & Gümüş, S. (2006). *Kur'an yolu Türkçe meal ve tefsir* (Cilt 1-5). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Nasr, S. H. (1987). *Islamic art and spirituality*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Ouspensky, L., & Lossky, V. (1982). *The meaning of icons*. New York, NY: St. Vladimir's Seminary Press.
- Pelikan, J. (1971). *The Christian tradition: A history of the development of doctrine* (Vol. 1). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Weber, M. (1963). *The sociology of religion*. Boston, MA: Beacon Press.

Bölüm 2

YENİ DİNÎ HAREKETLERİN SOSYOLOJİK ANALİZİ: MODERNLİK, KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA BİR İNCELEME

Emine ÖZTÜRK¹
Salih AYDEMİR²

GİRİŞ

Din sosyolojisi, din ile toplum arasındaki karşılıklı ilişkiyi inceleyen önemli bir sosyal bilim disiplini (Günay, 2020, s. 23). Modern toplumlarda yaşanan hızlı değişim süreçleri, yalnızca ekonomik ve siyasal yapıları değil, aynı zamanda dinî kurumları ve inanç biçimlerini de dönüştürmüştür (Giddens, 1984, s. 172). Özellikle sekülerleşmenin yoğun biçimde hissedildiği modern Batı toplumlarında bireyin geleneksel dinî yapılardan uzaklaşması, alternatif maneviyat biçimlerine yönelmesine neden olmuştur (Berger, 2001, s. 448). Bu süreç, “Yeni Dinî Hareketler” olarak adlandırılan oluşumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Yeni dinî hareketler; klasik dinî geleneklerden farklılaşan, çoğu zaman senkretik özellikler taşıyan, karizmatik lider merkezli ve modern toplumun bireysel ihtiyaçlarına cevap üretmeye çalışan dinî oluşumlardır (Barker, 1989, s. 21). Scientology, Moon Hareketi, Hare Krishna, New Age hareketleri ve çeşitli ezoterik oluşumlar bu çerçevede değerlendirilmektedir.

Modern toplumlarda yaşanan bireyselleşme, anlam krizi, yabancılaşma ve toplumsal yalnızlık, bireyleri alternatif aidiyet biçimlerine yöneltmiştir (Durkheim, 2006, s. 311). Din sosyolojisi açısından yeni dinî hareketler, modern insanın metafizik boşluk karşısındaki tepkisi olarak okunabilir. Nitekim modernleşme süreçlerinin dine olan ihtiyacı ortadan kaldırmadığı; aksine dini yeni biçimlerde yeniden ürettiği görülmektedir (Luckmann, 1967, s. 103).

¹ Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD Başkanı, ozturkemine25@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2127-7431

² Doç. Dr., Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD, saydemirs@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5844-3774

meditasyon uygulamaları ve dijital spiritüalizm gibi oluşumlar bu dönüşümün somut örnekleri arasında yer almaktadır. Bu durum, dinin toplumsal hayattan tamamen çekilmediğini; aksine bireyselleşmiş ve çoğullaşmış yeni biçimlerle varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Yeni dinî hareketler yalnızca “marjinal” ya da “sapkın” oluşumlar olarak değerlendirilmemelidir. Aksine bu hareketler, modern bireyin anlam arayışının, kimlik krizinin ve metafizik ihtiyaçlarının sosyolojik göstergeleri olarak ele alınmalıdır (Luckmann, 1967, s. 121). Çünkü modern birey, bilimsel ve teknolojik gelişmelere rağmen metafizik ihtiyaçlarını tamamen terk etmemiştir. Thomas Luckmann’ın “görünmez din” yaklaşımında ifade ettiği gibi modern toplumda din kurumsal görünürlüğünü kaybetse bile bireysel bilinç düzeyinde yaşamaya devam etmektedir (Luckmann, 1967, s. 103). Yeni dinî hareketler de bireyin bu metafizik ihtiyacına cevap veren alternatif maneviyat alanları oluşturmaktadır. Bu nedenle bu hareketlerin yalnızca tehdit veya sapma olarak görülmesi, onların ortaya çıkış nedenlerini anlamayı zorlaştırmaktadır.

Din sosyolojisi açısından yeni dinî hareketler, çağdaş toplumun dinî dönüşümünü anlamada merkezi öneme sahiptir. Çünkü modern dünyada din ortadan kalkmamış; biçim değiştirerek yeniden üretilmiştir (Berger, 2001, s. 454). Peter Berger’in de ifade ettiği gibi modern toplumlarda sekülerleşme süreci dinin tamamen yok olmasına değil, çoğulculaşmasına neden olmuştur. Yeni dinî hareketler de bu çoğulcu yapının önemli örneklerinden biridir. Gelecekte dijitalleşme, küreselleşme ve kültürel etkileşim süreçlerinin hızlanmasıyla birlikte yeni dinî hareketlerin daha farklı biçimlerde ortaya çıkması muhtemeldir. Bu nedenle din sosyolojisi alanında yapılacak çalışmaların, yeni dinî hareketleri yalnızca teolojik açıdan değil; aynı zamanda kültürel, psikolojik ve toplumsal boyutlarıyla ele alması büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Arslantürk, Z. (2015). *Din sosyolojisine giriş*. Çamlıca Yayınları.
- Barker, E. (1989). *New religious movements: A practical introduction*. HMSO Publications.
- Baudrillard, J. (1998). *The consumer society: Myths and structures* (C. Turner, Çev.). Sage Publications.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press.
- Bellah, R. N. (1970). *Beyond belief: Essays on religion in a post-traditional world*. Harper & Row.
- Bellah, R. N., Madsen, R., Sullivan, W. M., Swidler, A., & Tipton, S. M. (1985). *Habits of the heart: Individualism and commitment in American life*. University of California Press.
- Berger, P. L. (2001). Reflections on the sociology of religion today. *Sociology of Religion*, 62(4), 443–454. <https://doi.org/10.2307/3712430>
- Berger, P. L., & Berger, B. (1976). *Sociology: A biographical approach*. Penguin Books.
- Castells, M. (2010). *The power of identity* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.

- Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
- Coser, L. A. (1957). Social conflict and the theory of social change. *The British Journal of Sociology*, 8(3), 197–207. <https://doi.org/10.2307/586859>
- Durkheim, E. (2006). *Dini hayatın ilkel biçimleri* (F. Aydın, Çev.). Ataç Yayınları.
- Durkheim, E. (2006). *Toplumsal işbölümü* (Ö. Ozankaya, Çev.). Cem Yayınevi.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Polity Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
- Günay, Ü. (2020). *Din sosyolojisi*. İnsan Yayınları.
- Habermas, J. (1996). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. MIT Press.
- Heelas, P. (1996). *The New Age movement: The celebration of the self and the sacralization of modernity*. Blackwell.
- Luckmann, T. (1967). *The invisible religion: The problem of religion in modern society*. Macmillan.
- Lyotard, J. F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge*. University of Minnesota Press.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (O. Akınhay & D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mead, M. (1974). Social change and cultural surrogates. *Education*, 94(4), 350–361.
- Nisbet, R. (1975). *Social change and history: Aspects of the western theory of development*. Oxford University Press.
- Ogburn, W. F. (1966). *Social change with respect to culture and original nature*. Dell Publishing.
- Öztürk, E. (Ed.). (2024). *Din sosyolojisi*. Akademisyen Yayınevi.
- Öztürk, E., & Şahin, M. C. (Ed.). (2024). *Ana konularıyla din sosyolojisi*. Akademisyen Yayınevi.
- Parsons, T. (1961). Some considerations on the theory of social change. *Rural Sociology*, 26(3), 219–239.
- Robertson, R. (1992). *Globalization: Social theory and global culture*. Sage Publications.
- Singer, M. T. (2003). *Cults in our midst*. Jossey-Bass.
- Spencer, H. (1882). *Principles of sociology*. D. Appleton and Company.
- Stark, R., & Bainbridge, W. S. (1985). *The future of religion: Secularization, revival and cult formation*. University of California Press.
- Şahin, M. C. (2020). *Kavram atlası: Din sosyolojisi I*. Gazi Kitabevi.
- Wallis, R. (1984). *The elementary forms of the new religious life*. Routledge.
- Weber, M. (1993). *The sociology of religion*. Beacon Press.
- Wilson, B. (1982). *Religion in sociological perspective*. Oxford University Press.
- Wilson, B. (1990). *The social dimensions of sectarianism: Sects and new religious movements in contemporary society*. Oxford University Press.

Bölüm 3

İNANCIN GEOMETRİSİ: DİJİTAL CEMAATLERİN TOPOLOJİK ANALİZİ VE AĞ TEMELLİ DİNDARLIK

Bekir EMİROĞLU¹
Ümit SARP²

1. GİRİŞ: DİJİTALLEŞME ÇAĞINDA İNANÇ PRATİKLERİNİN MEKÂNSAL EVRİMİ

Dijital teknolojilerin hayatın her katmanına nüfuz etmesi, dini pratiklerin ve cemaat yapılarının alışlagelmiş fiziksel mekânlardan bağımsızlaşarak bitler ve piksellerin oluşturduğu sanal ağlara göç etmesine neden olmuştur. Bu yapısal dönüşüm, basit bir iletişim kanalı değişikliğinden çok daha derin bir anlam taşır; dini otoritenin, aidiyet biçimlerinin ve bilginin yayılım mekanizmalarının topolojik düzeyde yeniden kurgulandığı bir süreci işaret eder. Geleneksel bağlamda cami, dergâh veya kilise gibi fiziksel merkezler etrafında şekillenen “cemaat” kavramı, yerel ve coğrafi sınırlarını aşarak küresel ölçekte erişilebilir bir dijital düzleme yerleşmiştir. İncanın somut mekânlardan ayrılıp algoritmik ağlara taşınması, dini sosyalleşmenin doğasını kökten değiştirmiştir (Campbell, 2012).

Yeni dijital ekosistemde, bir inanç topluluğunun toplumsal nüfuzu, sahip olduğu fiziksel alanın genişliği veya tarihsel kurumlarının ağırlığıyla değil; ağ içindeki aktörlerin merkeziliği ve bilginin cemaat içi akış hızıyla ölçülmektedir. Fiziksel dünyadaki geleneksel dini otorite figürlerinin yerini, dijital ağda yüksek merkezilik (centrality) değerlerine sahip olan ve otoritesini kurumsal icazetten ziyade ağ içindeki etkileşim gücüyle inşa eden yeni “hub” (merkez) figürler almaktadır. Bireyler, dijital izler üzerinden yükselen bu yeni otorite figürlerinin etrafında şekillenen sanal ağlara katılarak inanç birlikteliğine dâhil olur; böylece “dijital cemaat” olgusu salt teorik bir kavram olmaktan çıkıp matematiksel ve sosyolojik bir zorunluluğa dönüşür (Hoover, 2006).

¹ Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD, bekir.emiroglu@ikcu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3395-5722

² Öğr. Gör. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, umit.sarp@ikcu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-1260-785X

KAYNAKLAR

- Aeschbach, M., & Lueddeckens, D. (2019). Religion on Twitter: Communalization in Event-Based Hashtag Discourses. *Religions*, 14, 108-130.
- Alshech, E., Ramon-Gonen, R., Shehory, O., & Mann, Y. (2025). A Qualitative and Quantitative Method for Studying Religious Virtual Communities: The Case of the Salafi United Kingdom's Community on Twitter (X). *Religions*, 16(4), 494.
- Barabási, A.-L. (2016). Network science. Cambridge University Press.
- Campbell, H. A. (2010). *When Religion Meets New Media*. Routledge.
- Campbell, H. A. (2012). *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. Routledge.
- Çömez Polat, F., & Tekdemir, G. (2020). Sosyal Medyada Müslüman Kimlik Algısı: İslami Fenomenler ve Twitter Örneği. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 165-180.
- Haberli, M. (2012). *Sanal Cemaatler ve Din*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Haberli, M. (2020). Dijital Din Araştırmalarında Konu ve Yaklaşımlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 2020-2038.
- Helland, C. (2000). Online-Religion/Religion-Online and Virtual Communities. *Online - Heidelberg Journal of Religions on the Internet*, 1(1).
- Hjarvard, S. (2008). The Mediatization of Religion: A Theory of the Media as Agents of Religious Change. *Northern Lights: Film & Media Studies Yearbook*, 6(1), 9-26.
- Hoover, S. M. (2025). Religion in the media age (2nd ed.). Routledge.
- Kocabay Şener, N. (2019). *Dijital Çağda Din ve Medya İlişkisi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Stout, D. A., & Buddenbaum, J. M. (2008). *Religion and the Media: An Introduction*. In D. A. Stout & J. M. Buddenbaum (Eds.), *Religion and the Media: An Introduction* (pp. 1-18). Routledge.
- Sunstein, C. R. (2018). *#Republic: Divided democracy in the age of social media*. Princeton University Press.
- Yaraloğlu, Y. (2020). 'Yapı-Fail' bağlamında İlişkisel Din Sosyolojisi Paradigması ve Sanal Dini Cemaatler. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 20(2), 1429-1451.
- Yörük, E., Atsızelti, Ş., Kına, M. F., Duruşan, F., Güreker, O., Yarı, M. C., Hürriyetoglu, A., Mutlu, O., Eteü, T., Koyuncu, M., & Topçu, I. (2025). A computational analysis of ideological positions, emotional stance, and support for presidential candidates in Turkey. *The Developing Economies*, 63(1), 97-125. <https://doi.org/10.1111/deve.12424>
- Yörük, E., Hürriyetoglu, A., Kına, M. F., Duruşan, F., Yarı, M. C., Atsızelti, Ş., Güreker, O., Mutlu, O., Eteü, T., Koyuncu, M., & Topçu, I. (2024). Politus dataset: A political public opinion dataset from social media in Turkey processed with privacy-preserving AI [Veri seti]. figshare. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.28027961.v3>

Bölüm 4

REŞAT NURİ GÜNTEKİN VE PEYAMİ SAFA'NIN ROMANLARINDA DİL, DİN VE TOPLUMSAL DEĞİŞME: KARŞILAŞTIRMALI SOSYOLOJİK BİR İNCELEME

Sadagat ABBASOVA¹
Emine ÖZTÜRK²

GİRİŞ

Edebî metin, yalnızca estetik bir kurgu veya bireysel hayal gücünün ürünü değildir; üretildiği toplumun değer çatışmalarını, meşruiyet mücadelelerini, korkularını ve gelecek tasarımlarını kendine özgü araçlarla kaydeden bir toplumsal anlam alanıdır. Romanın kişileri, mekânları ve olay örgüsü tarihsel gerçekliğin birebir kopyası olmamakla birlikte toplumda dolaşan söylemleri yoğunlaştırır, karşı karşıya getirir ve yeniden düzenler. Bu nedenle edebiyat sosyolojisi açısından roman, hem toplumsal yapının izlerini taşıyan bir belge hem de toplumsal gerçekliğin kurulmasına katılan simgesel bir eylem olarak ele alınabilir. Dil ise bu sürecin edilgin aracı değil, hangi tecrübenin adlandırılabilir, hangi kimliğin meşru ve hangi geleceğin mümkün sayılacağını belirleyen kurucu unsurdur.

Din ile modernleşme arasındaki ilişki, Türkiye’de romanın temel meselelerinden biridir. Osmanlı’nın son döneminden Cumhuriyet’e uzanan dönüşüm yalnızca devlet teşkilatını ve hukuk düzenini değiştirmemiş; eğitim, aile, gündelik hayat, beden, ahlak, zaman ve mekân algısında da köklü kırılmalar meydana getirmiştir. Bu kırılmalar sırasında din, bir taraftan kurumsal otorite ve geleneksel meşruiyet kaynağı olarak tartışılmış, diğer taraftan bireyin ölüm, acı, yalnızlık ve anlam sorunları karşısındaki yönelişi biçiminde varlığını sürdürmüştür. Dolayısıyla modern Türk romanında din çoğu zaman tek bir inanç öğretisi değil; iktidar, kimlik, eğitim, ahlak, kültürel hafıza ve kişisel tecrübe katmanlarının kesiştiği bir alan olarak görünür.

¹ Doç. Dr., Lenkeran Devlet Üniversitesi, sadagat2001@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0003-3645-615X

² Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı Başkanı, ozturkemeine25@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2127-7431

merkezi kriz içindeki birey, temel mekânı bilinç ve temel yöntemi içsel tecrübedir. Birinci romanda dinî kurumların simgesel gücü eleştirilirken ikinci romanda dinî-manevî anlamın bireysel bütünlük sağlayıcı gücü vurgulanır. Bu nedenle eserler arasındaki ilişki basit bir karşıtlıktan çok Türk modernleşmesinin tamamlayıcı iki eleştirisi olarak değerlendirilebilir.

Dil, her iki eserde de değişimin kurucu unsurudur. *Yeşil Gece*'de adlandırmalar ve toplumsal etiketler kamusal tarafları oluşturur; *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda kavramların değişmesi, öznenin kendisini ve dünyayı algılama biçimini dönüştürür. Modernleşme yalnızca yeni kurumların kurulması veya yeni fikirlerin benimsenmesi değildir; insanların kendilerini, başkalarını, geçmiş ve geleceği hangi kelimelerle anlattığının değişmesidir.

Romanların sonları, savundukları modellerin sınırlarını da görünür kılar. *Yeşil Gece*, kurumsal dönüşümün yerel iktidar ağlarını ve zihniyet kalıplarını kendiliğinden ortadan kaldırmadığını gösterir. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ise bireysel manevî dönüşümü güçlü biçimde ortaya koyarken bunun toplumsal kurumlara nasıl aktarılacağı sorusunu açık bırakır. Bu sonuçlar, toplumsal değişimin ne yalnızca yukarıdan kurumsal düzenlemelerle ne de yalnızca bireysel ahlaki dönüşümle açıklanabileceğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak iki roman, modern toplumda dinin kaybolmasından çok biçim değiştirmesini anlatır. Dinî otorite bazı kamusal alanlarda gerilerken maneviyat, hafıza, ahlak ve öznel tecrübe düzeyinde yeniden kurulabilir. Aynı şekilde seküler eğitim, dinî kurumların yerini alırken görev, fedakârlık ve kurtuluş gibi kutsal çağrışımlı anlam biçimlerini devralabilir. *Yeşil Gece* ile *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* arasındaki karşılaştırma, Türk modernleşmesini kurum ile birey, akıl ile anlam, kamusal mücadele ile içsel dönüşüm arasındaki dinamik ve tamamlanmamış ilişki olarak kavramaya imkân vermektedir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, B. Ç. (2023). Peyami Safa'nın *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı romanında pozitivist unsurlar. *EREN*, 2(3), 70–82. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eren/issue/81344/1375144>
- Bakhtin, M. M. (1981). *The dialogic imagination: Four essays* (M. Holquist, Ed.; C. Emerson & M. Holquist, Trans.). University of Texas Press.
- Berger, P. L. (1967). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. Anchor Books.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power* (J. B. Thompson, Ed.; G. Raymond & M. Adamson, Trans.). Harvard University Press.
- Çetinkaya, F. (2020). Yeşil Gece adlı romanın eleştirel söylem çözümlemesi modeliyle yorumlanması. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24).
- Durkheim, E. (1995). *The elementary forms of religious life* (K. E. Fields, Trans.). Free Press. (Original work published 1912)
- Güntekin, R. N. (2015). *Yeşil Gece*. İnkılâp Kitabevi. (Original work published 1928)

- Kocabaş, O. (2020). Hafıza mekânı olarak roman: Yeşil Gece romanında tahakküm, değişim ve bellek. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2).
- Safa, P. (2023). *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*. Ötüken Neşriyat. (Original work published 1949)
- Şenderin, Z. (2010). Ruhçu ve maddeci görüş ekseninde *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (28), 209–233. <https://izlik.org/JA27NY79DH>
- Uludağ, M. E. (2009). *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda gerçekleşen psikolojik aktiviteler*. Erdem.
- Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (G. Roth & C. Wittich, Eds.). University of California Press.
- Yavaş, G. (2017). “Yeni Hayat”ın “yeni öğretmen” tipi: “Kaba softalıktan” “idealist öğretmenliğe” Ali Şahin Efendi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, (16), 103–119.
- Yıldırım, T. (2024). Teist ahlakın ateist ahlaka dönüşümü mü? Yeşil Gece üzerine bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(1), 225–235. <https://doi.org/10.30627/cu-ilah.1426428>
- Yuva, H. (2014). Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda mistisizm. 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri: Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri, 1877–1904*.

Bölüm 5

GENÇ KUŞAKLARDA DİNDARLIK, MANEVİYAT VE SEKÜLERLEŞMENİN YENİ BİÇİMLERİ: TEORİK VE SOSYOLOJİK BİR İNCELEME

Salih AYDEMİR¹
Emine ÖZTÜRK²

GİRİŞ

Gençlik, yalnızca biyolojik yaş aralığı değil; eğitim, aileden ayrılma, meslek edinme, kimlik kurma ve gelecek tasarlama süreçlerinin yoğunlaştığı tarihsel-toplumsal bir konumdur. Bu nedenle gençlerin dinle ilişkisi sabit bir kuşak özelliği olarak değil, içinde yaşadıkları kurumlar, ekonomik koşullar, kültürel çatışmalar ve iletişim teknolojileriyle birlikte incelenmelidir. “Gençler dindarlaşıyor mu, sekülerleşiyor mu?” sorusu dikkat çekici olmakla birlikte çoğu zaman karmaşık dönüşümü tek bir ölçeğe indirger. (Casanova, 1994; Yapıcı, 2009)

Din sosyolojisinde sekülerleşme uzun süre modernleşmenin zorunlu sonucu olarak ele alınmıştır. Bilimsel düşüncenin yayılması, kentleşme, eğitim ve kurumsal farklılaşmanın dinin toplumsal önemini azaltacağı öngörülmüştür. Ancak modern toplumlarda dinin siyaset, kimlik ve kamusal tartışmalardaki sürekliliği bu doğrusal modeli sorgulatmıştır (Casanova, 1994). Günümüzde sekülerleşme; inanç kaybı, ibadetin azalması, kurumların farklılaşması ve dinî otoritenin gerilemesi gibi ayrı boyutlarda incelenmektedir. (Casanova, 1994; Yapıcı, 2009)

Genç kuşaklar bu tartışmanın merkezindedir. Bazı araştırmalar gençlerin kurumsal üyelik ve düzenli ibadette önceki kuşaklardan daha düşük oranlara sahip olduğunu gösterirken başka bulgular maneviyat, Tanrı inancı, meditasyon ve anlam arayışının sürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu tablo dinin kaybolmasından

¹ Doç. Dr., Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD, saydemirs@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5844-3774

² Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD Başkanı, ozturkemine25@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2127-7431

Dolayısıyla gençlerin sesini doğrudan araştırmaya katmak, onlar adına konuşan kuşakçı genellemelerden daha güvenilir, etik ve sosyolojik bakımdan açıklayıcı sonuçlar üretecektir. (Aslan, 2024; Campbell, 2013; Yapıcı, 2009)

KAYNAKLAR

- Asanatici, Z. (2023). Türkiye’de sekülerleşme ve tüketim bağlamında değişen dindar yaşam biçimleri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 148–159.
- Aslan, A. (2024). Genç yetişkinlerin din ve dindarlık anlayışları: Nitel bir araştırma. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1).
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences*. Sage.
- Berger, P. L. (1967). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. Anchor Books.
- Campbell, H. A. (Ed.). (2013). *Digital religion: Understanding religious practice in new media worlds*. Routledge.
- Casanova, J. (1994). *Public religions in the modern world*. University of Chicago Press.
- Davie, G. (1994). *Religion in Britain since 1945: Believing without belonging*. Blackwell.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Doubleday.
- Heelas, P., & Woodhead, L. (2005). *The spiritual revolution: Why religion is giving way to spirituality*. Blackwell.
- Hervieu-Léger, D. (2000). *Religion as a chain of memory* (S. Lee, Trans.). Rutgers University Press.
- Kandemir, S., & Toprak, H. K. (2023). Gençlerin dinî referans dünyası ve dijital medya. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 64(2), 557–590. <https://doi.org/10.33227/auifd.1320301>
- Liu, Z., Zhang, Y., & Li, X. (2025). Digital religion and Generation Z: An empirical study in the age of social media. *Humanities and Social Sciences Communications*.
- McGuire, M. B. (2008). *Lived religion: Faith and practice in everyday life*. Oxford University Press.
- Park, S. Y., Do, B., Choi, G., & O’Rourke, J. (2024). Digital methods for the spiritual and mental health of Generation Z: Scoping review. *Journal of Medical Internet Research*, 26, e48929. <https://doi.org/10.2196/48929>
- Yapıcı, A. (2009). Modernleşme-sekülerleşme sürecinde Türk gençliğinin anlam dünyasında dinin yeri: Çukurova Üniversitesi örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(2), 1–37.

Bölüm 6

DİJİTALLEŞME VE YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA DİNİ OTORİTENİN DÖNÜŞÜMÜ: SOSYAL MEDYA VAİZLERİ ÜZERİNDEN TEORİK BİR İNCELEME

Niyazi AKYÜZ¹
Emine ÖZTÜRK²

GİRİŞ

Dinî otorite, kutsal metinleri yorumlama, doğru inanç ile sapkınlık arasındaki sınırı çizme, ritüelleri yönetme, ahlaki davranışlara yön verme ve dinî topluluğu temsil etme kapasitesiyle ilişkilidir. Bu kapasite hiçbir dönemde yalnızca teolojik bilgiye dayanmamıştır. Soy, eğitim, kurum, gelenek, hitabet, kişisel örneklik, siyasal destek ve iletişim araçlarına erişim gibi unsurlar, dinî sözün kim tarafından ve hangi koşullarda güvenilir kabul edileceğini belirlemiştir. Bu nedenle dinî otoritenin dijitalleşme karşısındaki dönüşümünü anlamak için teknoloji ile dini iki ayrı alan gibi ele almak yerine otoritenin başından beri araçlar, kurumlar ve iletişim biçimleri içinde kurulduğunu kabul etmek gerekir.

Matbaanın, radyonun ve televizyonun yaygınlaşması dinî mesajın dolaşımını daha önce dönüştürmüş olsa da sosyal medya farklı bir iletişim mimarisi oluşturmuştur. Televizyon vaizi merkezî yayın akışına, editoryal seçime ve profesyonel medya kurumuna bağlıyken sosyal medya vaizi kendi hesabını açabilir, doğrudan takipçi toplayabilir ve içeriklerini günün her saatinde dolaşıma sokabilir. İzleyici artık yalnızca dinleyen kişi değildir; yorum yapan, paylaştan, kesit hazırlayan, eleştiren, bağışta bulunan ve görünürlüğü artıran katılımcıdır. Dinî iletişim böylece tek yönlü yayından sürekli etkileşime, program saatinden kesintisiz akışa ve coğrafi cemaatten ağ bağlantılı izleyici topluluğuna doğru hareket etmektedir (Campbell, 2013; Okumuş, 2023).

¹ Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD, niyaziakyuz06@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0003-0710-3400

² Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD Başkanı, ozturkemine25@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2127-7431

gelmektedir. Sentetik ses, görüntü ve kişiselleştirilmiş avatarlar karizmanın biyografik temellerini zayıflatabilir.

Sonuç olarak dijitalleşme dinî otoriteyi ortadan kaldırmamış; onu dağıtılmış, metrikleştirilmiş, performatif ve altyapıya bağımlı hale getirmiştir. Kurumsal dinî otoritenin geleceği platformlardan çekilmekte değil; uzmanlık, şeffaflık ve doğrulama gücünü dijital iletişimin erişilebilirliğiyle birleştirmektedir. Sosyal medya vaizlerinin meşruiyeti ise yalnızca takipçi sayısına değil, kaynaklarını açıklama, sınırlarını kabul etme, ekonomik ilişkilerini görünür kılma ve yapay zekâ kullanımının sorumluluğunu üstlenme kapasitesine bağlı olmalıdır.

Din sosyolojisi açısından temel mesele “yeni vaizler gerçek otorite midir?” biçimindeki ikili soru değildir. Asıl mesele, otoritenin hangi ilişkiler içinde üretildiği, hangi sermayelerle tanındığı, hangi teknolojik sistemler tarafından görünür kılındığı ve hangi mekanizmalarla denetlendiğidir. Bu ilişkisel yaklaşım, sosyal medya vaizlerini ne teknolojik özgürleşmenin kahramanları ne de dinî çöküşün tek nedeni olarak görür. Onları platform toplumunun çelişkileri içinde oluşan yeni dinî araçlar olarak konumlandırır.

Bu nedenle geleceğin dinî otoritesi, uzmanlık ile erişilebilirliği; gelenek ile yeniliği; kişisel yakınlık ile kurumsal hesap verebilirliği dengeli biçimde birleştirebildiği ölçüde toplumsal güven üretebilecektir.

KAYNAKLAR

- Abidin, C. (2016). “Aren’t these just young, rich women doing vain things online?”: Influencer selfies as subversive frivolity. *Social Media + Society*, 2(2), 1–17. <https://doi.org/10.1177/2056305116641342>
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power* (J. B. Thompson, Ed.; G. Raymond & M. Adamson, Trans.). Harvard University Press.
- Bucher, T. (2018). *If...then: Algorithmic power and politics*. Oxford University Press.
- Campbell, H. A. (2007). Who’s got the power? Religious authority and the Internet. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(3), 1043–1062. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00362.x>
- Campbell, H. A. (2010). *When religion meets new media*. Routledge.
- Campbell, H. A. (Ed.). (2013). *Digital religion: Understanding religious practice in new media worlds*. Routledge.
- Campbell, H. A. (2023). Approaching religious authority through the rise of new leadership roles online. In H. A. Campbell & P. H. Cheong (Eds.), *The Oxford handbook of digital religion* (pp. 344–360). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197549803.013.16>
- Campbell, H. A., & Cheong, P. H. (Eds.). (2024). *The Oxford handbook of digital religion*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197549803.001.0001>
- Campbell, H. A., & Evolvi, G. (2020). Contextualizing current digital religion research on emerging technologies. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2(1), 5–17. <https://doi.org/10.1002/hbe2.149>

- Gillespie, T. (2014). The relevance of algorithms. In T. Gillespie, P. J. Boczkowski, & K. A. Foot (Eds.), *Media technologies: Essays on communication, materiality, and society* (pp. 167–194). MIT Press.
- Hjarvard, S. (2008). The mediatization of religion: A theory of the media as agents of religious change. *Northern Lights*, 6(1), 9–26. https://doi.org/10.1386/nl.6.1.9_1
- Kandemir, S., & Toprak, H. K. (2023). Gençlerin dinî referans dünyası ve dijital medya. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 64(2), 557–590. <https://doi.org/10.33227/auifd.1320301>
- Khamis, S., Ang, L., & Welling, R. (2017). Self-branding, “micro-celebrity” and the rise of social media influencers. *Celebrity Studies*, 8(2), 191–208. <https://doi.org/10.1080/19392397.2016.1218292>
- Okumuş, S. (2023). Dijitalleşme ve dinî pratikler: Bir literatür taraması. *TAM Akademi Dergisi*, 2(3), 101–122. <https://doi.org/10.58239/tamde.2023.03.006.x>
- Patel, S. (2025). What’s AI got to do with it? Muslims, social media, and religious authority. In Y. Chouhoud & G. Evolvi (Eds.), *Oxford intersections: Social media in society and culture*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/9780198945253.003.0020>
- Sierocki, R. (2024). Algorithms and faith: The meaning, power, and causality of algorithms in Catholic online discourse. *Religions*, 15(4), Article 431. <https://doi.org/10.3390/rel15040431>
- Şutanrıkulu, G. (2024). Dijital çağda medya, din ve dindarlık: Derleme. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 979–1017. <https://doi.org/10.46353/k7auifd.1518606>
- Tsuria, R., & Yadlin-Segal, A. (2024). Artificial intelligence’s understanding of religion: Investigating the moralistic approaches presented by generative artificial intelligence tools. *Religions*, 15(3), Article 375. <https://doi.org/10.3390/rel15030375>
- van Dijck, J., Poell, T., & de Waal, M. (2018). *The platform society: Public values in a connective world*. Oxford University Press.
- Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (G. Roth & C. Wittich, Eds.). University of California Press.

Bölüm 7

DİNÎ ANLATILAR: “NARRATIVE IDENTITY” VE KİMLİK İNŞASI

Mehmet Ozan AHNAS¹

GİRİŞ

İnsanlık tarihi, bir bakıma *hikâye anlatıcılık* tarihidir. Diğer bir ifadeyle insanlar doğuştan itibaren hem kendileri hakkında hem de hayatlarındaki belli olay-olgu ve deneyimleri hakkında hikâyeler dinler veya anlatırlar. Toplumlardaki kolektif hafızanın önemli bir ögesi olan anlatı, kimlik inşa sürecinde bireylere amaç ve anlam kazandıracak şeyleri hayal etmesini sağlar. Böylelikle bir yaşam öyküsü üzerinden anılar kimlik ile sentezlenerek yeniden yapılandırılır. Anlatısal kimlik aracılığıyla bireyler, kim olduklarını, geçmiş deneyimlerinin kendilerini nasıl şekillendirdiğini ve yaşam öykülerinin gelecekte hangi yönde ilerleyebileceğine ilişkin beklenti ve tasavvurlarını hem kendilerine hem de başkalarına aktarmaktadırlar.

Ricoeur’un anlatı kuramına göre, geçmişten günümüze topluluklar öyküler anlatarak yalnızca geçmişi hatırlatmaz aynı zamanda onu belli biçimlerde hikayeleştirerek anlamlı bir bütün haline getirir (Pellauer, Blamey & Ricoeur, 2010). Anlatılar bu bağlamda metinsel aktarım olmanın yanında herhangi bir grubun kendini anlamlandırma biçimidir. Nitekim Türkiye’de etnik kimliklerde sözlü kültür üzerine yapılan bazı çalışmalar² anlatıların etno dinsel toplulukların kimlik üretiminde merkezi bir rol oynadığını gösterir. Anlatılar, yerel ve etnik kimliklerde kültürel kategori ile iç içe geçerek nesilden nesile aktarılan bir miras üretir. Ritüellerin, sözlü geleneklerin ve dinsel pratiklerin aktarımında kolektif

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi AD, ozanahnas@artuklu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-2301-9057

² Gürdal Aksoy, “Dersim Alevilik, Ermenilik, Kürtlük”
Ahmet Kerim Gültekin, “Tunceli’de Sünni Olmak”
Ahmet Yaşar Ocak, “Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri”
Erdal Gezik, “Dinsel, Etnik ve Politik Sorunlar Bağlamında Alevi Kürtler” vb.

kurulmasında belirsizlikleri, travmaları ve dönüşüm deneyimlerini inşa eden anlam repertuarları sunmaktadır. Bireyler kutsal anlatıları yalnızca dinlemek veya aktarmakla kalmamakta; bu anlatıları kendi yaşam öyküleriyle ilişkilendirerek kolektif kimliklerini yeniden kurmaktadır. Bu değerlendirmeler doğrultusunda anlatılar, dinî kimliğin oluşumunda özellikle narrative identity, yaşanmış din (lived religion) yaklaşımları çerçevesinde dinî anlatıların bireysel ve toplumsal işlevlerini açıklamada yeni kuramsal imkânlar sunmaktadır. Nihai olarak dinsel anlatıların hangi bağlamlarda üretildiğini ve anlatsal kimliklerin nasıl inşa edildiğinin incelenmesi din sosyolojisi literatürüne önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- A King, L., Hicks, J., L. Krull, J. & K. Del Gaiso, A. (2006). Positive Affect and the Experience of Meaning in Life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(1), 179-196. doi:10.1037/0022-3514.90.1.179
- A. M. Arjan, M. (2014). Construction of the Islamic religious narratives: Toward a new theoretical lens. *International Humanities Studies*, 1(3), 2-35.
- Altınay, A. G. (2013). Gendered silences, gendered memories: New memory work on Islamized Armenians in Turkey. *L'Homme: Europäische Zeitschrift für Feministische Geschichtswissenschaft*, 24(2), 73-89.
- Ammerman, N. T. (2014). *Sacred Stories, Spiritual Tribes: Finding Religion in Everyday Life*. Oxford New York Auckland: Oxford University Press.
- Assmann, J. (2012). *Cultural Memory and Early Civilization Writing, Remembrance, and Political Imagination*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:https://doi.org/10.1017/CBO9780511996306
- Assmann, J. & Livingstone, R. (2006). *Religion and Cultural Memory – Ten Studies*. Stanford, California: Stanford University Press.
- B. McGuire, M. (2008). *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780195172621.001.0001
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (2023). *Gerçekliğin Sosyal İnşası*. (V. S. Ögütte, Çev.). İstanbul: Atıf Yayınları.
- Budak, Ö. ve Kalay, U. (2024). Süryani Ulusal Kimliğinin Varyantları: Kolektif Kimlik ve Hafıza. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11(5), 2869-2898. doi:10.46868/atdd.2024.797
- Büyükoztürk, Y. Ş., Aygün, Ö., Çakmak, E. K. ve Karadeniz, Ş. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Connerton, P. (2019). *Toplamlar Nasıl Anımsar?* (A. (Alaeddin) Şenel, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dressler, M. (2013). *Writing Religion: The Making of Turkish Alevi Islam*. Cary: Oxford University Press.
- Ekmen, K. N. (2023). *Mardin Süryanileri*. İstanbul: Çınaraltı Yayıncılık.
- Fidan, F. Z. (2015). Kadın Dindarlığının İnşasında Dinsel Anlatıların Yorumlanması ve Eylemselleşmesi. *Turkish Studies*, 10(14), 323-344.
- Gomulka, J. & Wawrzyniak, J. (2025). The Emergence of Religious Narrative. *Religions*, 16(3), 318. doi:https://doi.org/10.3390/rel16030318
- Göner, Ö. (2016). Histories of 1938 in Turkey: Memory, Consciousness, and Identity of Outsiderness. *International Review of Qualitative Research*, 9(2), 228-260. doi:https://doi.org/10.1525/irqr.2016.9.2.228

- Gündüz, Ş. (2009). Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemde Mitos. *Milel ve Nihal*, 6(1), 9-26. doi:<https://izlik.org/JA73RM26UD>
- Hart, J. (1992). Cracking the Code: Narrative and Political Mobilization 1992 tion in the Greek Resistance. *Social Science History*, 16(4), 631-668.
- Hasan Şimşek & Ali Yıldırım. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin.
- John Ward Creswell. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. New York: Sage Publications.
- Kaba, Y. (2026). Din Eğitimi ve Sanat: Dini Hikâyelerin Anlatımında Sanatın Rolü. *Burdur İlahiyat Dergisi*, (12), 105-128. doi:10.59932/burdurilahiyat.1895807
- Köse, T. (2015). Etno-Dinsel Kimliklerin Psiko-Kültürel Dinamikleri: Türkiye'de Alevi Kimliği Uyanışının Duygusal Boyutları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (74), 171-197. doi:<https://izlik.org/JA59ZL67MH>
- Lancaster, R. N. (1988). *Thanks to God and the Revolution: Popular Religion and Class Consciousness in the New Nicaragua*. New York: Columbia Univ Press.
- McAdams, D. P. & McLean, K. C. (2013). Narrative Identity. *Current Directions in Psychological Science*, 22, 233-238. doi:10.1177/0963721413475622
- Özcoşar, İ. (2008). 19. Yüzyılda Mardin Süryanileri. *Beyan Yayınları*.
- Pellauer, D., Blamey, K. & Ricoeur, P. (2010). *Memory, History, Forgetting*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
- Pellauer, D., Blamey, K. & Ricoeur, P. (2010). *Memory, History, Forgetting*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
- Reynaldo Clemenña, I. (1979). *Pasyon and Revolution: Popular Movements in the Philippines, 1840-1910*. Quezon City, Manila: Ateneo de Manila University Press.
- Shankland, D. (2003). *The Alevis in Turkey*. London: Routledge Curzon.
- Steinmetz, G. (1992). Reflections on the Role of Social Narratives in Working-Class Formation: Narrative Theory in the Social Sciences. *Social Science History*, 16(3), 489-516.
- Stromberg, P. G. (2026). Narrative Analysis. R. Joel ve S. Coleman (Ed.), *The Oxford Handbook of the Anthropology of Religion içinde* (ss. 71-84). Oxford: Oxford University Press. doi:<https://doi.org/10.1093/9780191822285.003.0004>
- Ugur Çınar, M. & Şensönmez, G. (2022). Making Sense of Senseless Times: Religious Narratives and Identity in the Memoirs of Far-right Militants in Turkey. *Politics, Religion & Ideology*, 23(3), 327-348. doi:10.1080/21567689.2022.2113069